

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ ГРОМАДЯНСЬКОЇ АКТИВНОСТІ
АФРО-АМЕРИКАНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ СПОЛУЧЕНИХ ШТАТІВ

Морган В.К.

Анотація. У статті досліджено аналіз громадської активності афро-американського населення Сполучених Штатів Америки, проведено аналіз сучасних проблем дискримінації та антидискримінаційних ініціатив та розглянуто питання перспективи афро-американського громадянського руху в XXI столітті.

Annotation. The article examines the analysis of public activity of the African-American population of the United States, analyzes the current problems of discrimination and anti-discrimination initiatives and considers the prospects of the African-American civil movement in the XXI century.

Ключові слова: історія США, афроамериканці, міжрасові відносини, громадянські права, дискримінація, «позитивна дискримінація».

Keywords: US history, African – americans, interracial relations, civil rights, discrimination, , affirmative action.

Мета статті полягає в розкритті сучасного стану та аналізу і перспективи боротьби афро-американців за громадянські права у XX - XXI ст. Виховати толерантність до представників інших націй, субкультур та меншин.

З прийняттям антидискримінаційного законодавства США за часів президентства Дж. Кеннеді та Л.Джонсона закінчився етап боротьби за громадянські права, об'єктивним завданням якого було надання афро-американському населенню формально-юридичної рівноправності. Тепер на порядок денний руху поставили завдання досягнути рівність у соціально-економічній і політичній сферах, подолати наслідки расистської політики

минулого. Першим документом у цьому напрямку став особистий указ Л. Джонсона 1965 року, що поклав початок особливому напрямку расової політики у США – «позитивній дискримінації», яка існує в США і донині. Хоча вона не раз викликала широку полеміку та критику в американському суспільстві, її реальним результатом упродовж останніх 50 років стало досягнення афроамериканцями рівних можливостей із білим населенням у кількох найдискримінованих сферах – освіті, праці, культурі, офіційному представництві [2, с. 414].

Звичайно, расова проблема в США наприкінці 1960-х років ще залишалася далекою від розв'язання. Проте зміна політичного курсу в напрямку кардинального подолання расових непорозумінь стало головною запорукою позитивної динаміки суспільного розвитку Америки на сучасному етапі. Незважаючи на деякі, ще не остаточно розв'язані складники расової проблеми, у цілому такий досвід є гідним для наслідування іншими державами, що зіштовхнулись із подібними труднощами.

Слід зазначити, що дискримінація існує в сучасному суспільстві не виключно за ознаками раси та кольору шкіри. Зокрема, один з найпоширеніших видів дискримінації – за статтю. Жінки традиційно дискриміновані щодо чоловіків у багатьох сферах життєдіяльності суспільства – зайнятості та оплати праці, доступі до освіти, в політиці. Ця тенденція притаманна для США: представництво жінок у політиці зростає. У роботі 112-го Конгресу США (2011-13) беруть участь 17 жінок у Сенаті (з 100 членів) і 73 жінки в Палаті представників (з 435 членів) [5].

Рух за права жінок у США започатковано у 1848 р., коли 300 жінок і чоловіків підписали Декларацію думок, що містила заклик до припинення дискримінації жінок. У ході Першої Світової війни жінки відіграли значну роль у громадському та економічному житті країни, працюючи на заводах і фабриках, допомагаючи в тилу. Після нетривалого періоду занепаду у 30-х роках ХХ ст. рух знову набув широкої популярності в 1960-і роки, коли

боротьба за громадянські права перейшла в боротьбу за економічний та соціальний рівноправність жінок і чоловіків.

Основоположними актами, що нині гарантують права жінок у США, є: 19-а поправка до Конституції США (1920 р.), яка надала жінкам право голосувати на виборах; Постанова Верховного суду США (1965 р.), що відкрила для жінок доступ до професій, які вважалися чоловічими, у 1963 р. було прийнято Закон про рівну оплату праці, що заборонив дискримінацію в оплаті праці на підставі статевої приналежності, у 1970 р. - Закон, що заборонив дискримінацію за ознакою статі у всіх фінансованих державою освітніх програмах. У 1972 р. була прийнята Поправка про рівні права, яка передбачала заборону на будь-який прояв дискримінації у будь-якій сфері щодо жінок (була прийнята обома палатам Конгресу, проте не була ратифікована всіма штатами, тому так і не стала законом). У 1973 р. громадські активісти домоглися прийняття Закону про право на безпечний і законний аборт, а в 1978 р. на законодавчому рівні була закріплена заборона на дискримінацію вагітних жінок при наймі на роботу. Починаючи з 1984 р. у США заборонено перешкоджати вступу жінок в клуби, юридичні фірми обмежені в праві стримувати кар'єрне зростання своїх співробітників на підставі статевої належності. У 1986 р. у США було прийнято загальновідомий Закон про сексуальне домагання, який сексуальне домагання оголосив формою дискримінації [1].

Боротьба з дискримінацією за ознакою віросповідання також посідає важливе місце у загальнодержавній політиці консолідації суспільства в США. Ще у 1791 р. була прийнята 1-а поправка до Конституції США, що гарантує свободу віросповідання. Нині у США не існує офіційної державної релігії. У 1998 р. був прийнятий Закон про міжнародну свободу віросповідання, яким було проголошено принцип віротерпимості, який є одним із принципів зовнішньої політики США. В його рамках передбачені регулярні доповіді Комітету з міжнародної релігійної свободи. Незважаючи на наявність антидискримінаційного законодавства за ознакою релігії, на

практиці існують реальні негативні тенденції. Так, за даними статистики Комісії з рівних можливостей працевлаштування (ЕЕОС), за останні 13 років кількість випадків релігійної дискримінації подвоїлася: якщо у 1997 р. було зафіксовано 1709 звинувачень у релігійній дискримінації, то вже у 2010 р. – 3790 [1].

Для боротьби з дискримінацією за віковою ознакою у США діє ціла система законодавчих актів. Вікова дискримінація – спеціальний термін, що вживається у США: Ageism – дискримінація людей похилого віку. Згідно з прогнозом Бюро перепису населення США, на кінець 2020 р. літнє населення США досягне 54 млн. осіб. 1 з 6 американців буде літнім, вік близько 6,5 мли. американців буде становити понад 85 років, (це удвічі більше порівняно із статистикою 1990 р.) [4].

У Законі про вікову дискримінацію за місцем роботи [7], прийнятому в 1967 р. введено у юридичну практику спеціальний термін «Elderly», що позначає осіб віком старше 40 років. Закон про вікову дискримінацію за місцем роботи (ADEA) спрямований на захист людей у віці 40 і більше років від дискримінації на роботі. Серед основних вимог ADEA: заборона вказувати бажаний вік і вікові обмеження в оголошеннях про прийом на роботу (варто зазначити, що нещодавно подібні обмеження були внесені у вітчизняне законодавство), заборони роботодавцю задавати кандидату питання про його вік або дату народження на співбесідах, скорочувати страхові виплати або знижувати рівень медичних страхових послуг працівникам старше 40 років. Згаданий нами закон гарантує літнім працівникам пенсію та забороняє змушувати співробітників старше 40 років йти на пенсію / у відставку раніше, ніж сам працівник того бажає.

З метою гарантування літнім працівникам додаткові виплати і пільги, у 1990 р. прийнято Закон про захист прав працюючих пенсіонерів. У відповідності до вимог даного закону роботодавець не має права скорочувати виплати по страховці, відмовити в пенсії і наполягати на передчасному виході співробітника на пенсію.

Важливим аспектом політики соціального вирівнювання у США є боротьба з дискримінацією людей з обмеженими можливостями. Згідно даних статистики у 2002 р. в США було зареєстровано 51.2 млн. інвалідів (18% від загальної кількості населення), в 2005 р. – 54,4 млн. (18,7%), з яких 35 млн. (12%) люди з серйозною формою інвалідності. Статистичні дані свідчать, що 46% інвалідів віком від 21 до 64 років мають роботу; людям у віці від 16 до 64 років (приблизно 13,3 млн.) складно знайти роботу або зберегти наявне місце через проблеми зі здоров'ям; 27% людей у віці від 25 до 64 років зі складною формою інвалідності живуть за межею бідності у порівнянні з 9% людей без інвалідності; розмір середньомісячного заробітку для людей зі складною формою інвалідності набагато нижче, ніж у середньому по країні і навіть порівняно з людьми з легкою формою інвалідності [6].

Основу законодавства покликано захистити інвалідів від дискримінації у США складають: Закон про освіту для людей з обмеженими можливостями прийнятий у 1975 р. (гарантує дітям з обмеженими можливостями право отримати безкоштовну державну освіту). Закон про американців з інвалідністю (1990 р.) [8], що був проголосований Конгресом США переважною більшістю голосів, забороняє більшості приватних роботодавців дискримінацію в будь-якому аспекті найму або зайнятості (у США існує спеціальна градація підприємств, що підпадають під дію антидискримінаційного законодавства, як правило, воно не розповсюджується на малі підприємства).

Також цей документ зобов'язує телекомунікаційні компанії надавати доступ до своїх послуг людям з обмеженими можливостями, також передбачається, що послуги, які адміністрації штатів і місцеві органи виконавчої влади пропонують населенню, повинні бути також доступними інвалідам, торговельним центрам та комплексам, установам та підприємствам, а також готелям забороняється піддавати інвалідів дискримінації.

Боротьба з проявами дискримінації та прагнення побудувати ефективну систему забезпечення етнокультурної консолідації американського суспільства, змусило уряд шукати альтернативні способи і засоби для подолання даного явища у США. Як результат у США було започатковано політику (Affirmative Action). Позитивна дискримінація стала соціальною політикою впроваджуваною федеральним урядом, основним завданням якої було стимулювати у суспільстві позитивне ставлення до меншин, які перебувають в невідгданому соціальному становищі, особливо у таких сферах як: занятість, освіта, медичне обслуговування та забезпечення житлом [1].

Сам вираз «Affirmative Action» вперше прозвучав у 1965 р. у промові Президента США Ліндона Джонсона. В основу концепції даної соціальної політики було покладено ідею: змінити історичну тенденцію дискримінації і створити рівність можливостей. Спочатку програма була спрямована на захист афро-американського населення США, як своєрідна форма компенсації за історичний період рабства і сегрегації. Поступово дія даної політики була розширена і на інші етнічні та расові меншини США. Позитивна дискримінація активно підтримується громадськістю, зокрема створено ряд недержавних громадських організацій, щоб їй сприяти. Найвідомішою з таких організацій є Американська асоціація «Позитивної дискримінації» створена у 1974 р., серед основних її завдань:

- 1) поширення програм «позитивної дискримінації»;
- 2) установка і підтримка етичних норм у різних сферах суспільного життя;
- 3) співпраця з федеральними відомствами, органами штатів і місцевою владою, з метою надати меншинам рівні можливості у сфері зайнятості та освіти;
- 4) підтримка освітніх програм та програм професійної підготовки для груп, що піддаються дискримінації у США [1].

Позитивна дискримінація (або як її ще називають деякі дослідники «зворотна дискримінація») – це дискримінація або класифікація, яка ставить у більш вигідне становище жінок або представників меншини і в більш не вигідне становище чоловіків або інших представників більшості. Для прикладу реалізації даної політики в дії, візьмемо сферу зайнятості. Реалізація такої політики на практиці у трудовій сфері передбачає, що роботодавець при прийомі на роботу віддає перевагу тим категоріям працівників, які відносяться до меншин, щодо яких існує ризик дискримінації. У цю категорію в США традиційно відносять жінок, інвалідів, афроамериканців, представників сексуальних меншин тощо.

Наявність спеціального законодавства, ще не гарантує громадянам ефективний захист їх прав. Для досягнення даної мети не достатньо формального прийняття нормативно-правових актів, необхідно розробити та впровадити в систему державного управління ефективні механізми реалізації законодавчих норм.

В США боротьба з дискримінацією відбувається по 5-ти основними напрямкам:

- 1) законодавчий (розробка державних федеральних законів та законів штатів);
- 2) організаційний (через активну діяльність організацій по боротьбі з дискримінацією);
- 3) громадський рух (петиції, демонстрації, масові громадські заходи);
- 4) через освіту (уроки толерантності у школах і вищих навчальних закладах);
- 5) ЗМІ (соціальна реклама, статті, інтерв'ю, ток-шоу, кінематограф).

Специфіка юрисдикції по трудовим справам у США полягає у тому, що в даній країні побудована розгалужена система адміністративних органів, що займаються вирішенням трудових спорів перед їх передачею на судовий розгляд. Серед основних таких органів слід згадати: Комісію з рівних можливостей у сфері працевлаштування, Національне управління з трудових

відносин (НУТВ), Управління по заробітній платі та робочому часу, Національне управління посередництва при трудових конфліктах на залізничному транспорті.

Загалом у США існує 4 інстанції (рівні), в яких може бути розглянуто справу про дискримінацію у сфері праці:

- 1) комісія з рівних можливостей у сфері працевлаштування;
- 2) одне з сорока шести агентств рівня штату;
- 3) одне з тридцяти шести місцевих агентств;
- 4) суди штатів або Федеральний окружний суд США [1].

Основним негативом роботи органів з розгляду скарг та позовів про дискримінацію у сфері праці в США ряд експертів відзначають тривалість розгляду і вирішення справи в зазначених вище інстанціях. Від моменту подачі скарги до її остаточного вирішення в середньому проходить 3-5 років .

Резонансні події останніх років у Сполучених Штатах особливо актуалізували проблему сучасного становища афро-американського населення. На поч. XXI ст. американське суспільство сколихнуло расові конфлікти, що набули міжнародного розголосу. Так, у серпні 2014 року, в містечку Фергюсон (Міссурі) 18-річний афроамериканець був застрелений білим поліцейським під час спроби арешту, незважаючи на те, що не чинив опору. Це спричинило демонстрації і заворушення, більшістю учасників яких були члени місцевої афро-американської громади. Ситуація загострилася, коли суд присяжних відмовився від звинувачень на адресу полісмена через відсутність складу злочину. Акції протесту щодо упередженого ставлення та перевищення службових повноважень по відношенню до темношкірих американців з боку правоохоронних органів відбулися в багатьох містах США, зокрема, 2015 року — в місті Балтимор (Меріленд), 2016 року – в місті Шарлотт (Північна Кароліна). Для придушення обох виступів були застосовані підрозділи Національної гвардії США [3].

Відповіддю на протести афро-американської громади стало посилення реакційних настроїв у суспільстві. Так, у серпні 2017 року в місті

Шарлотсвілл (штат Вірджинія) відбувся масштабний Марш «Об'єднаних правих». Серед протестувальників були прихильники расистських, ксенофобських та інших ультраправих поглядів. Акція завершилася конфліктом. Провідні політики США як з Демократичної, так і з Республіканської партії засудили цю політичну акцію, так само як і «ідеологію ненависті».

Однак реакція президента Дональда Трампа викликала різке засудження з боку критиків як «запізніла та неоднозначна» на тлі «загального тону його виборчої кампанії, побудованої на апеляції до ксенофобських настроїв середнього білого американця» [3].

Наведені факти свідчать про глибоку вкоріненість проблем расових відносин усередині країни та продовження існування в американському суспільстві упередженого ставлення до расових груп, головним чином — афроамериканців.

Література:

1. Грицяк Д. І. Політико-правові основи протидії дискримінації в США. Держава і право. Юридичні і політичні науки. 2013. Вип. 61. С. 454-460.
2. Петраускас О. О. Історичний контекст антидискримінаційного законодавства США за часів президентства Дж. Кеннеді та Л.Джонсона. Проблеми міжнародних відносин. 2015. Вип. 10-11. С. 403-417.
3. Петраускас О. Політика "позитивної дії" щодо афроамериканців у США: історична ретроспектива. Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки. 2018. Вип. 27. URL: http://resource.history.org.ua/publ/Mzu_2018_27_15.
4. An aging population. Official site of the Social Science Data Analysis Network (SSDAN). URL: http://www.censuscope.org/us/map_65plus.html.
5. Not such a good year, 2001. Official site of newspaper Left Business Observer. URL: <http://www.leftbusinessobserver.com/IncPov01.html>
6. Number of Americans With a Disability Reaches 54.4 Million. Official site of United States Census Bureau. URL:

http://www.census.gov/newsroom/releases/archives/income_wealth/cb08-185.html.

7. The Age Discrimination in Employment Act of 1967. URL:

<http://www.eeoc.gov/policy/adea.html>.

8. The Americans with Disabilities Act of 1990. URL:

<http://www.eeoc.gov/policy/ada.html>.